مەن جانە مەنىڭ وتانىم

ٴبىز جاڭا داۋىرگە جەتتىك

□ پارحات قاسىم

بالا كەزىمىزدە اكە ـ شەشەمىزدەن جاڭا جۇڭگو قۇرىلۋدان بۇرىن، كەيىبىرەۋ- لەر قارنى تويىپ تاماق ىشپەگەندىگىن، كەيىبىرەۋلەردىڭ ەسەيگەنشە ياق كىيمگە جارىماعاندىعىن، كەيىبىرەۋلەردىڭ قىستا كيەرلىك ماقتالى كيىمى، جامىلار كورپەسى بولماعاندىعىن، تاعى بىرەۋلەردىڭ جاتاعان ٴشوپ كۇركەدە تۇراتىندىعىن ەستيتىنبىز.

بۇنىڭ ٴبارى الدەقاشان ماڭگىلىك وتكەن كۇنگە اينالدى. بۇگىنگى تاڭدا، جۇڭحۋا حالىق رەسپۇبليكاسى قۇرىلعاندىعىنىڭ 70 جىلدىعى قارساڭىندا، رەفورما جاساۋ- دىڭ، ەسىك اشۋدىڭ ۇلكەن استارىندا ٴوزىم- نىڭ وتكەن كەشىرمەمدى ەسكە السام، ٴبىز- دىڭ باقىتتى ەكەندىگىمىزگە، ٴبىزدىڭ كۆڭىلگە، ٴتىپتى تيىمدىلىككە كەنەلۇشى بولعاڭ- دىعىمىزعا ايرىقشا تەبىرەنەمىن.

رەفورما جاساۋدىڭ، ەسىك اشۋدىڭ العاشقى مەزگىلىندە، ورتالاۋ مەكتەپ تاۋىس- قان مەن اۋىل ـ قىستاقتا 2 جىل تۇرعانىنان كەيىن، قۇلشىنا ۇيرەنىپ، ۇزدىك ناتيجەمەن پەداگوگيكالىق مەكتەپكە قابىلداندىم. وقۋىم- دى ايىقتاتقان سوڭ، باينعولين موڭعۇل اۋتو- نومياليى وبلىسى لوپنۇر اۋدانىندىق رادىيو ـ تە- لەۋيزيا مەكەمەسىنە ٴبولىنىپ قىزمەت ىستەپ، 1986 ـ جىلدان زەينەتكە شىققانعا دەيىن ٴۇرتىس باينعولين تەلەۋيزياسىندا اقپارات ـ ۇگىت قىزمەتىمەن شۇعىلداندىم.

بالا كەزىمدە ەسىمدە قالۋىنشا، "قارىن تويدىرۋ" دەگەن ٴسوزدى ادامدار كوپ ايتاتىن، مەنىڭ اكە ـ شەشەم دە ٴار كۇنى تاماقتانۋ ماسەلەسىن ۋايىمدايتىن. رە- فورما جاساعاننان، ەسىك اشقاننان كەيىن عانا، ٴبىز وسى بۇرىن قارنىمىز اشپ جۇرە- تىن كۇيگە قوش ايتتىق.

اكە ـ شەشەمنىڭ ماديەنيەت ورەسى جو- عارى بولماعانىمەن، ٴبىراق ولار بالالارىن تا- ڭدىلىقپەن وقىتتى. ولار اعالى ـ ٴىنىلى، اپە- كەلى ـ ٴسىڭلى بىزدەرگە، ٴسوز جوق، عىلىم ـ ما- دەنيەت بىلىمدەرىن نەعۇرلىم كوپ ۇيرەنۇ- دى، اسىرەسە، مەملەكەتتە ٴبىر تۇتاس قولدا- نىلاتىن ٴتىل ـ جازۋدى جاقسى ۇيرەنۇدى ۇنەمى ايتىپ وتىردى. وتباسىمىزدىڭ ەكو- نوميكالىق شارت ـ جاعدايى جاقسى بولماسا دا، اكە ـ شەشەمىز وقۋ باستالاردان بۇرىن با- لالارىنىڭ وقۋ قاراجاتىن دايىنداپ ۇلگىرەتىن. بالالارىنىڭ ۇيرەنۇى، تۇرمىسى ٴۇشىن، اكەم مەن شەشەم جاپالىلىقپەن قىزمەت ىستەپ، ٴتىپتى دە كوپ جۇرەك قانىن ارنادى.

جاماۋ كيىم كيەتىن، وتىن تەرىپ وت جاعاتىن، ۋەلوسيپەد مىنەتىن، پوچتادان حات ـ حابار جولدايتىن، بالمۇزداق جەيتىن، شىعىرىق دوڭگەلەتەتىن كۇندەر الدەقاشان كەلمەسكە كەتتى، ٴبىراق ول شىنىمەن ٴبىزدىڭ وتكەنىمىز بولاتىن.

70 جىلدا جۇڭحۋانىڭ بايتاق دالاسى شت جاڭا كۇيگە ەندى، تۇرار جاي مەن ٴجۇرىس ـ تۇرىس جاعدايى وزگەرىستەر- دىڭ ٴوزى تاڭداي قاقتىرادى: بۇرىن قالالىق- تاردىڭ ٴبارى جاتاعان ۇيدە تۇراتىن، كەيىن كەلە بىركەس ـ تىركەس عيمارات‌تاردا، كوپ قا- باتتى عيمارات‌تاردا نەمەسە داچالاردا تۇراتىن بولدى؛ بۇرىن سىرتقا جاياۋلاتپ نەمەسە ۆە- لوسيپەدپەن، اۆتوبۇزبەن باراتىن بولساق، قازىر كوپتەگەن وتباسىلاردا جەكە كولىك بار؛ ۇشقىر پويەز، ۇشاق سياقتى قاتىناس قۇرالدا- رىنىڭ ارقاسىندا دۇنيە ٴجۇزىنىڭ جەر ـ جە- رىندە ٴىزىمىز قالدى.

قازىرگى وقۋشىلاردىڭ جاپ ـ جاڭىق، اۋا رەتتەگىش قويىلعان كلاستاردا ساباق وقە- عانىن كورگەندە، ٴوزىمنىڭ وقۋداعى كەزدە- رىمدى ەرىكسىز ويلايمىن. ول كەزدە قىستا ٴبىز پەش قويىلعان كلاستاردا قورالانا وتىرا- تىنبىز، مەكتەپتىڭ وقىتۋشى ـ وقۋشىلاردى ۇيىمداستىرۋىمەن وتىندى دالادان تەرىپ اكە- لەتىنبىز. اۋىق ـ اۋىق وقيعاتتان توك توقتاپ قالعاندا، كارەسىن شامنىڭ جارىعىمەن تاپسىر- ما ورىنداۋشى ەدىك.

ورتالاۋ مەكتەپ بىتىرگەن جىلى اكەم زەينەتكە شىعىپ، شاعىن ساۋدامەن اينالىسا باستادى، 2 جىلدان كەيىن ۇيگە ٴبىر رەڭسىز تەلەۋيزور ساتىپ الدىق. سونىمەن كەش سايىن كورشىلەردىڭ ٴبارى ٴبىزدىڭ ۇيگە تەلەۋيزور كورۋگە كەلەتىن.

ەگەر جۇڭگو كوممۇنيستىك پارتياسىنىڭ باسشىلىعى بولماسا، رەفورما جاساۋ، ەسىك اشۋ بولماسا، بۇگىنگى وزگەرىستەر بولماس ەدى. رەفورما جاساۋ، ەسىك اشۋ ٴار سالا، ٴار كاسىپتىڭ ومىرشەڭدىك كۇشىن تاسقىندىراتىپ، وندىرگىش كۇشتەردى ۇزدىكسىز دامىتتى. وتكەن كۇندەردى وي ەلەگىمەن وتكىزگەن سايىن، ٴوزىمنىڭ تۇرمىس كەشىرمەمدى بالالارىم مەن نەمە- رەلەرىمە ايتقىم كەلەدى.

بۇگىنگى ارقىلى كەشەگىنى ەسكە الساق، ٴوزىمىزدى ەرەكشە باقتىتى سەزىنەمىن، وتاننىڭ رەفورما جاساۋ، ەسىك اشۋ ۇلى تولقىنىنا ارالا- سىپ، وتاننىڭ جەر ـ كوكتەى ٴدۇر سىلكىندىر- گەن وزگەرىستەرىن كوردىم. وتكەن ىستەردى وي ەلەگىمەن وتكىزگەن سايىن بويىمدى انا- ۇرلىم العىس سەزىمى كەرنەيدى، كوممۇنيستىك پارتياسىنىڭ باسشىلىعى دانىشپاندىق ەكەندىگىنە، رەفورما جاساۋ، ەسىك اشۋ اكەلگەن تابىستار- دىڭ كەسەك ەكەندىگىنە كوڭىلىم اناعۇرلىم بەكي تۇسەدى، وتكەن ىستەردى وي ەلەگىمەن وتـ- كىزسەم جۇرەگىم ەرىكسىز ماقتانىش سەزىممەن تولقىپ سالا بەرەدى، باقىت سەزىمىم دە، قانا- عات سەزىمىم دە ارتا تۇسەدى.

جۇڭگوشا سوتسيالىزم جاڭا داۋىرگە ٴوتتى، جۇڭحۋا ۇلتىنىڭ ۇلى گۇلدەنۋى سىندى جۇڭگو ارمانى ،ٴسوزسىز، جۇزەگە اسادى. ٴبىز- دىڭ كوكىرەگىمىز كەلەشەككە دەگەن اسقاق سە- زىمگە تولى، سەنىمىمىز كامىل.

«اۆتونوميالى رايوندىق ادەبيەت ـ كوركەمونەرشىلەر بىرلەستىگى «باتىس بولىك» جۇرنالىنىڭ "مەن جانە مەنىڭ وتانىم" اتىندا ماقالا قابىلداۋىنا تاڭدالعان ماقالا)

احمەتجان قاسىمي: شينجياڭ حالقىنىڭ ازاتتىق ىستەرى جولىندا ەرلىكپەن كۇرەس جاسايمىن

(باسى 5 ـ بەتتە)

شينجياڭ ولكەلىك بىرلەسكەن ۇكىمەت ىدىراعانىنان كەيىن، ول دىحۋادان قۇلجاعا قايتىپ بارىپ، شينجياڭ ٴۇش ايماعىنىڭ قىزمەتـ- تەرىنە ۇزدىكسىز باسشىلىق ەتە- دى.

1948 ـ جىلى 8 ـ ايدىڭ 1 ـ كۇنى احمەتجان قاسىمي قۇلجادا "شينجياڭ بەيىتشىلىكتى قورعاۋ دە- موكراتيالىق وداعى" ن (قىسقاشا "شينجياڭ وداعى" دەلىنەدى) باسقا- رىپ قۇرعان كەزدە، باتىلدىقپەن "شينجياڭ" دەگەن اتتى قولدانۋ شە- شىمىن جاسايدى.

شينجياڭ ٴۇش ايماعىنىڭ مەملە- كەت جانە ۇلت ماسەلەسىندە وتكىز- گەن اۋىر قاتەلىگى جوننىندە ىشكەرد- لەي تولعانۋ جانە تۇزەتۋ ٴۇشىن، ول "شينجياڭ وداعى"نا باسشىلىق ەتىپ، شينجياڭ ٴۇش ايماعى كولەمىندە يدەيالىق رەتتەۋ جۇرگىزىپ، شينجياڭداعى ٴارقايسى ۇلت تۇگەل تەپە ـ تەڭ، ٴارقانداي ٴبىر ۇلتتى كەمىستۇگە قارسى تۇرۋ كەرەك دەپ باسا دارىپتەيدى.

احمەتجان قاسىمي بۇكىل ەلدى ازات ەتۋگە سايكەسۋ ٴۇشىن بەلسەندىلىكپەن قىزمەت ىستەپ، شينجياڭ ٴۇش ايماعىنداعى كادرلار مەن بۇقاراعا جۇڭگو كوممۇنيستىك پارتياسىنىڭ دارىپتەمەلەرى مەن جۇڭگو حالىق ازاتتىق سوعىسىنىڭ جاعدايىن زور كۇشپەن ۇگىتتەيدى. ول «ٴبىزدىڭ ۇلت ازاتتىق تۇڭگە- رىسىمىز جانە "شينجياڭ وداعى"» قاتارلى ماقالالاردى جاريالاپ، شينجياڭداعى ٴار ۇلت حالقىنىڭ بۇ- لاشاعى مەن تاعدىرى جۇڭگو حالىق ازاتتىق سوعىسىنا بايلانىستى، جۇڭگو كوممۇنيستىك پارتياسىنىڭ باسشىلىعىنا بايلانىستى دەپ باسا دا- رىپتەيدى. ول ٴتۇراعا ماۋ زىدۇڭعا جولداعان تەلەگراممامىندا: "ٴبىز حالىق ازاتتىق سوعىسىنىڭ ۇلى جە- ڭىسى بۇكىل دۇنيە ٴجۇزىنىڭ جانە بۇكىل شينجياڭ حالقىنىڭ دا جەڭـ- سى دەپ قارايمىز. سوندىقتان ٴبىز ەڭ جوعارى قىزۋ نىتامەن سۇيىكتى ماۋ زىدۇڭ مىرزاعا العىس ايتامىز جانە شاتتانامىز" ، ـ دەيدى.

1949 ـ جىلى 8 ـ ايدىڭ 23 ـ كۇنى ٴتۇراعا ماۋ زىدۇڭنىڭ ۇسىنىس ەتۋىمەن ول قۇلجادان سوۆەت وداعى ارقىلى بەيىجىڭ (قازىرگى بەيجىڭ) جۇڭگو حالىق ساياسي ٴماسلىحات كەڭەسىنىڭ ٴبىرىنشى كەزەكتى جالپى ماجلىسىنە قاتىناسۋعا اتتانادى، 8 ـ ايدىڭ 27 ـ كۇنى ول وتىرعان سوۆەت وداعىنىڭ ۇشاعى سوۆەت وداعىنىڭ سىرتقى بايقال كولى ٴۇستىندە ۇشىپ، باقتىلى قازاقستان ارقىلى ۇلتتار ىستەرى كوميتەتىنە كەلىپ تۇسكەن سوڭ، ول ٴتۇراعا ماۋ زىدۇڭعا جولداعان تەلەگرامماد